

© Dreyers Forlag A/S 1990

Alle henvendelser om rettigheter til denne bok stiles til:

Dreyers Forlag A/S
Fred. Olsensgt. 5
Postboks 1153 Sentrum
0107 Oslo 1

Omslag: GRID Strategisk Design
i samarbeid med Ken Friedman Design

ISBN 82-09-10629-9

Sats: Hamar Maskinsetteri
Trykk: Norbok a.s, Oslo/Gjøvik 1990

Redaksjon for serien *Norske essayister*:
Helge Nordahl, Øistein Parmann,
Bernt Vestre, Asbjørn Aarnes

Den hellige alminnelige kirke

1926

Nedover Boulevard Saint Michel kommer en høy, sortkledd kone gående med lange skritt. Folk snur seg og ser etter henne.

Det er ikke hvem som helst gitt å få folk til å snu seg på Boulevard Saint Michel, hovedgaten i det gamle latinerkvarteret. Hvert minutt passerer det mirakler i menneskeskikkelse, men folk snur seg ikke etter dem, folk er forvent med mirakler på Boulevard Saint Michel. Gaten ryker og bobler av hastverk og rastløshet, studenter fra tredve

folkeslag fyker opp og ned – skrikende italienere, magre spaniere med tunge innfalne øyelokk, mørke stille melankolske arabere, Sahara-innvånere i alle farger fra elfenben til ibenholt, innfødte franske studenter med helskjegg, pipe i munnen og pike under armen, bleke russere i svarte bluser, lange rødhudede skandinaver med verdensmannssmil fra Hadeland eller Västerås; små kinesere i tusentall med flate, gule månefjes og øyne som smale sprekker inn til et fløyelsbløtt mørke, engelske ladies av en viss alder, med ribbenene og andre skarptskårne kvinnelige yndigheter synlige tvers gjennom kjolen, tyske turister med Baedeker som en rød klut i hånden, små kunstnere fra et østlig eller sydlig utland, med poetiske fettglinsende lokker nedover ryggen og tegne-mappe under armen, seende seg omkring med myke mørke hundeøyne etter en betalende modell. Der er mer enn nok av usedvanlige ting å se og høre. Vanskapte tiggere kryper travelt hen over asfalten og spiller fløyte med neseborene, familiefedre vandrer hjemover med aftenens brød i hånden, langt og tynt som en spaserstokk, marokkanske teppe-handlere med rød fez skrider gravitetisk avsted under sin bør av ekte håndvevete afrikanske tepper, fabrikkmessig fremstilt i Marseille; for-tauskaféene er fulle av folk som ettertenksomt sitter og drikker seg sultne; ute i gaten stabber Christian Skredsvigs hvite normanniske hester avsted med lass så store som hus, biler tuter og lyner forbi med sin last av politikere, gledespiker, forretningsmenn og turister, konstabler står i gatekryssene og svinger med armene, avisjoner skriker, klutesamlere synger, blomsterselgersker oppdager med gribbeøyne alle forelskede i mengden og stikker varene sine opp i ansiktet på dem. Langt ute i vest reiser Babels tårn sitt slanke jernskjelett mot himmelen.

Men alt dette virvaret, all denne travelheten og larmen eier en munter og levende og dagklar tone. Den høye svartkledde konen kommer gående gjennom dagen og munterheten som en fortettet begravelse. Folk snur seg og ser etter henne.

Hun er utrolig gammeldags kledd.

På hodet har hun en bredbremmet stiv svart hatt som kan minne litt om de blanksvarte, underlige fuglereirene vi av og til kan finne når vi roter på et gammelt loft. Bestemødrene våre kalte dem for hatter, og hadde dem visst på hodet når de fulgte en eller annen av oldemødrene våre til jorden.

Kjolen er høyhalset, langskjørtet og så tilknapet at om det kunne tenkes at denne damen en gang måtte velge mellom dyd og last, så ville hun aldri bli ferdig med å telle på knappene.

De unge pariserpikene svinger og svanser seg forbi henne. De er kledd i vårens siste mote, lyse, lette kjoler som avfinner seg med bluferdigheten på nye og overraskende måter.

Den lange svarte må være fra et fjernt og glemt sogn, der verdens dårlighet ennå ikke har trengt seg inn. Høyhalset, flatbrystet, med skjørtet subbende omkring hælene, kommer hun stigende med salmebok i hånden.

Yndig er hun ikke; aldri så verden en kvinne med slike store føtter, hun gynger avsted på dem som på svære meier – og heller aldri en kvinne med så tett og stiv skjeggubust.

Der gikk hun forbi.

Det var en katolsk prest.

*

En protestantisk prest, hva er det? En nokså alminnelig mann. Til søndags stiver han seg opp med pipekrave og samarie, men om hverdagene kan vi rent komme i skade for å glemme hvem han er.

Ikke for det, vi har jo våre typer, vi kjenner dem alle:

Først den fete, glattbarberte presten av skuespillertypen. Gjennom mange år har han gjort sin plikt, vært glad med de glade og sorgfull med de sørgende, inntil gjerningen har satt sitt stempel på ham. Der er neppe noe større vondt i ham, tvert imot; og det ville jo bare være menneskelig, om han var litt forfengelig og satte litt pris på sitt talent, og om han, når han opptrådte for halvtomme benker i den vesle sognekirken, kom i skade for å tenke, at han egentlig var skapt for en større scene.

Så har vi presten av den motsatte typen, en myndig herre med full-skjegg, ofte mager og asketisk, ofte forbløffende lik et bilde av Kristus. Vi bør tro at likheten skyldes åndelig slektskap, og at det bare er tilfeldig at han klipper skjegget på nettopp den fasongen.

I den siste tid har vi fått en tredje type, den moderne presten, som er frisinn og fremskrittvennlig og vil bygge bro mellom vitenskapen og religionen. Og virkelig ligner han ofte en vannbygningsingeniør eller en annen mann fra det praktiske liv. Men legg merke til ham i en diskusjon, når han er hardt presset og må uttale seg om jomfrufødselen. I velformede setninger strømmer symbolske uttrykk og uforståelige forklaringer fra hans lepper, ledsaget av smukke runde håndbevegelser – og disse håndbevegelsene, de kan et øyeblikk på forunderlig vis minne om den erfarne taskespilleren når han står oppe på scenen med oppbrettede ermer og renvaskete hender og avvekslende lar et egg komme til syne og forsvinne igjen – inntil han plutselig snyter det ut av nesen på den intet ondt anende tilskuer.

Men til tross for at disse typene eksisterer og vi alle har sett dem, så har vi neppe noensinne fått det inntrykk at de tilhører en annen verden enn vår. Knappt nok en annen tid.

De katolske prestene er noe annet. Når de kommer sjokkende henover gaten, en og en, to og to eller i flokker på opptil tolv, da kan det hende den mest forherdede, at han merker som et pust fra en annen verden.

Det myldrer av prester i Paris.

Og allikevel er Paris sikkert ingen særlig from by. Dens utallige kirker kunne ellers tyde på litt av hvert. Men svært mange av dem er bygget av rike, aldrende herskere og tenkt som et sildig sonoffer for mange og blomstrende synder. De er med andre ord utslag av en utpreget nøktern fransk tankegang – man anbringer en kapital en gang for alle i en kirke, mot sikkert løfte om en evig livrente hinsides . . .

Bortsett fra Notre-Dame, som ligger veldig og dominerende ute på holmen i Seinen, fører de fleste kirker i Paris en stille og tilbaketrukket tilværelse, de lukker for enden av en eller annen blindgate, eller de ligger i gatelinjen med leiekaserner og gledeshus like ved siden av. En unntagelse danner Sacré-Coeur-kirken oppe på toppen av Montmartre. Den ligger stygg og hvit og ruger oppe på det høyeste punkt av Paris. Men Paris's kommune eier tomtene rundt omkring, og sjikanerer kirken på enhver måte, stenger adgangen til den med stygge planke-gjerder på kryss og tvers, og lar plassen rundt omkring ligge ustelt som en avfallshaug. Og like foran kirkeveggen, rett under en statue av Jesus som står med hendene utstrakt, har byen reist en billedstøtte over en ung mann som ble torturert og henrettet i Paris den 1. juli 1766, fordi han hadde nektet å blotte hodet for en kirkelig prosesjon.

Nei, Paris er ingen særlig from by. Butikker holder oppe søndag formiddag og gjør gode forretninger; spesialutsalgene av alterlys og krusifikser holder beskjedent til i små smug og streder, ikke prangende i hovedgaten som i de virkelig fromme byer. Midt i kirketiden står avis-gutter og selger «Action Française» ved inngangen til Notre-Dame og blander sine skingrende stemmer med korsangen innenfra. Inne i kirken er det mange folk. Hva ber de om? På den andre siden av Seinen venter rutebilene som skal bringe kirkefolket ut til hesteveddeløpene i Longchamp.

Men det myldrer av prester i Paris.

Ikke så meget på de store, travle boulevardene, der passer de ikke inn, og om en eller annen av dem forviller seg dit, kan han i farten bli tatt for en underlig, foreldet kone fra Normandie. Men i de stille, trange sidegatene, der larmen fra de store ferdselsårer neppe kan høres, og

solen bare titter ned en ganske kort stund hver dag, der kan man ikke gå i fem minutter uten å møte dem – enkeltvis eller i flokker. Det er især de aller yngste som opptrer i flokk, disiplene, presteelevne som ennå er under utrugning og som kanskje føler kjolen trykke seg i ensomheten. De fleste – av de yngre som av de eldre – ser ut til å være fra landet, de har sterke, primitive bondeansikter; landet er nå som før gudfryktigere enn byen. Mange av dem er blonde, av en grov nordisk type. Ganger-Rolv skulle se sine svartkjolete etterkommere, der de stikker seg inn i sidegatene, med lange skritt, mens skjørtet blaftrer og smeller festlig som et flagg i frisk vind.

Hva gjør de alle sammen?

Svært mange av dem er sikkert opptatt med beskjedent, menneskekjærlig, prisverdig arbeid. Mange har vel også sitt virke i en eller annen av de institusjoner som kirken skapte i sine store dager, og hvor de i fred og ro kan sysle med en eller annen av de tillatte vitenskaper. Noen er for eksempel bibliotekarer ved katolske biblioteker.

Men de fleste driver med sjelesorg.

*

Det er en kveld i mørkningen utenfor den gamle, ærverdige kirken Saint Sulpice. Plassen ligger tom og fullstendig stille. Da er det som om mørket inne under kirkens porthvelv fortetter seg og blir levende, en skare prester glir på store, lydløse føtter ut av kirken og sprer seg over plassen, møtes igjen og sprer seg på ny, taust svermende gjennom skumringen som store flaggermus. Og tilskueren griper seg i å undres på om de har hengt etter pekefingeren oppe under hvelvet i den store, dunkle kirken hele den lange lyse dagen igjennom.

Efterhånden forsvinner de en etter en ut i de mange, mørke smug og streder som stråler ut fra plassen omkring kirken. Hver går til sitt, og den tilfeldige tilskueren blir stående alene igjen.

Tusmørket tetner. Plassen ligger øde.

Med ett skammer tilskueren seg der han står.

– Hvem er du? sier han til seg selv. – Hvem er du, at du driver gjøn med disse bærerne av en gammel tro og tradisjon? Du minner meg om en gymnasiast som lett og lekende har løst alle problemer.

Disse prestene ser komiske ut om dagen på de store boulevardene. Har du sett dem ved en

sykeseng? Husk, at til og med her, i verdens muntreste og mest dagklare by, fins det enker og faderløse, syke og sorgfulle, mange som strider i dødsens nød. Til dem kommer disse kirkens menn og trøster med løfter om det hinsidige.

Du forarges, du mener de trøster med en løgn. Men de trøster. Hva gjør du og dine?

Du mener at denne verdens problemer må løses i denne verden. Hvordan har du og dine løst dem? Hver by har sin slum, hver gate sine forlatte.

Det er kapitalismen, sier du. Det er plutokratiet. Gi oss tid. Opplysning og atter opplysning ...

Det underlige er, at tidligere tiders opplysning ofte synes oss pinlig flat, mens tidligere tiders overtro av og til rommer dybder av visdom.

Det verste ved den meste opplysning er at den er kald. *Saken*, sier vi, og glemmer personen. Vi diskuterer folkets vel så folket gjesper kjeven av ledd. Vi er så opptatt av tanken på en bedre oppdragelse, at vi blir fremmede for våre egne barn.

Kirken husker sine barn – hvert enkelt av dem.

Er vår tids opplysning klokere enn fortidens? Er den varmere? Har den hist og her foredlet seg til visdom? Det vil eftertiden avgjøre.

Du vil gjerne tro, at på *en* måte iallfall er vi blitt klokere – vi begynner å ane vår begrensning. Ansikt til ansikt med de siste ting stammer vi og blir stumme. Deri ligger vår heder – og vår avmakt. Folk flest er som barn, de forlanger svar.

Kirken gir svar. Vi vet at svaret er galt – de mange kan ikke vite det, de synes kirken gir dem den hjelp vi narrer dem for.

Veien er ennå lang.

Rundt plassen tennes de grønnlige gasslyktene som ikke finnes noe annet sted i verden. Tusmørketimen er over, plassen har atter fått lys og skygge.